

DEBRECZENI LILLA

Szükséges-e külön büntető igazságszolgáltatás a fiatalkorúaknak?

„Ha a gyereket folyton bírálják, a lenézést tanulja. Ha a gyerek állandó gyűlöletben él, a háborút tanulja. Ha a gyereket mindig gúnyolják, a félnkséget tanulja. Ha a gyereket folyton megszegyenítik, a büntudatot tanulja. Ha a gyereket tolerancia veszi körül, a türelmet tanulja. Ha a gyereket folyvást biztatják, a bizalmat tanulja. Ha a gyereket biztonság veszi körül, a hitet tanulja. Ha a gyerek teljesítményét elismerik, a megbecsülést tanulja. Ha a gyerek jórészt helyesléssel találkozik, önmaga szeretetét tanulja. Ha gyereket elfogadják, és barátságos légkörben él, megtanulja szeretni a világot. A gyerekek azt élik, amit tanulnak!”¹

A felnőtt társadalom az idők folyamán sokféleképpen viszonyult a kiskorúakhoz. Változatlan azonban az, hogy mindig foglalkozott velük. Az utóbbi években az érdeklődés a fiatalok közössége és sajátos élete iránt egyre ambivalensebb. Egyrészt, mint védelemre, gondozásra, segítségre szoruló utódainkra tekintünk rájuk, másrészt viszont megjelenik bizonyos félelem a gyerekek egyre durvább viselkedése, magatartása miatt. A riadalmat csak fokozza a napjainkban igen manipulatív és torzító média, hiszen időről időre hallhatunk visszaeső, súlyos bűncselekményeket elkövető, kegyetlen fiatalokról. Ennek visszhangja pedig feltűnik mind a közvélekedésben, mind szakmai fórumokon. Vajon ezek a „rossz” gyerekek született bűnözők? Vagy csak egy szeri botlásról van szó? Mi ilyenkor a gyógyír: büntetni kell, vagy csak nagyobb odafigyeléssel nevelni?

Az idézet is mutatja, hogy a társadalomnak igen jelentős szerepe van a következő generáció életszemléletének kialakításában, helyes nevelésében. Ma már világszerte természetesnek tűnik, hogy a fiatalkorúakra vonatkozóan speciális szabályokat kell alkalmazni, s az érdekekben össze kell hangolni az igazságszolgáltatási és a gyermek- és ifjúságvédelemmel foglalkozó társadalmi szervek működését. Ez azonban nem mindig volt így. A fiatalkorúak külön büntető igazságszolgáltatásának kialakulásában jelentős szerepe volt a nemzetközi környezetnek is, amit azért sem lehet figyelmen kívül hagyni,

¹ Robert Fischer. A Debreceni Javítóintézet mottója.

mert az bizonyos jogalkotási kötelezettséget is ró országunkra, főként az Európai Unióhoz csatlakozásunk óta fennálló harmonizációs feladatokkal.

A fiatalkori bűnözés igen összetett, sok szakterület által vizsgált, mindig aktuális problémakör, nemzeti és nemzetközi szinten is keresik a megoldást. A fiatalkor átmenet a gyermekkorból a felnőttkorba, egy speciális helyzet, amikor minden változásnak jelentős hatása lehet a kialakulóban lévő személyiségre. Érdekes megvizsgálni, hogyan jelenik ez meg a büntetőeljárás területén, és az államok milyen szervekkel és milyen hatáskör rájuk ruházásával látják ezt kezelhetőnek.

Helyzetkép: a kiskorúak bűnözése napjainkban

A bűnözés mennyisége

A gyermek- és fiatalkori bűnözés mindig és mindenütt szerves része a társadalomban tapasztalható bűnözésnek. A bűnözés vizsgálatok azonban fontos szem előtt tartani, hogy korspecifikus jelenségről van szó, tehát mennyiségét még a gyakoriságának változatlansága esetén is lényegesen módosíthatja a népesség korösszetételének változása.² Tehát ha a gyerekek és a fiatalkorúak létszáma nagyobb, nyilván a deviancia is feltűnőbb. Hazánkban a születésszám 1975 óta csökken és 1998-tól évi százezer alatt van. Ezért a mostani statisztikákban az abszolút számok keveset mutatnak, mindig meg kell nézni az azonos korú lakosságra jutó bűnelkövetők (arány)számát is.³ A statisztikákból kiolvasható az is, hogy a fiatalkori kriminalitás egyenes arányban áll a gyermekkori büntetőjogi normaszegések gyakoriságával. Fontosnak tartom viszont már itt tisztázni, hogy a kiskorúakon belül bűnügyi szempontból el kell különíteni a tizennégy év alatti gyermekkorúakat, illetve a tizennégy és tizenhét év közötti fiatalkorúakat.

A gyermekbűnözés szintjének követését nehezíti, hogy ezen a területen az átlagosnál is nagyobb a latencia. A felderítetlenséget és a regisztrálatlanságot magyarázza, hogy sok esetben az ilyen ügyek a rendőrség kihagyásával bonyolódnak, alacsonyabb a feljelentési hajlandóság, ha sejtik vagy tudják, hogy az elkövető gyermekkorú, tehát nem büntethető. Az oktatási intézmények is ódzkodnak feljelentést tenni diákjaik ellen, hiszen egyrészt pedagó-

² Különösen így van ez Magyarországon, ahol a születések száma történelmileg rövidnek számító időszakon belül jelentősen megváltozott. Példa erre a Ratkó-korszak, majd az e korszak gyermekeinek szülőképes korba kerülése.

³ Forrás: Központi Statisztikai Hivatal.

giai problémaként tekintenek erre a cselekményre, másrészt tartanak attól, hogy csorba esik az iskola jó hírére. Az ismeretlen tettesek által elkövetett hatalmas mennyiségű ügy mögött is megalapozottan feltételezhető nagyszámú gyermekkorú elkövető, akik valamely ok miatt nem kerültek a nyomozó hatóság látókörébe, nem egy esetben azért sem, mert fel sem tételezték, hogy az elkövető tizenégy év alatti lehet.⁴ Összességében – a gyermekkorúakra vonatkozó bűnüldözési adatrögzítés esetlegessége ellenére – ma azt mondhatjuk, hogy a gyermekbűnözés viszonylag kiegyensúlyozott, csökkenő tendenciát mutat.

A fiatalkorú bűnelkövetők száma az elmúlt tíz évben folyamatosan tíz- és tizenkétezer között mozgott, tehát ennél a korcsoportnál sem következett be jelentős növekedés, ezek a számok azonban azt is jelentik, hogy a tizenégy és tizenhét év közötti fiatalok kétszer nagyobb arányban vesznek részt a bűnözésben, mint a felnőttek.⁵

A bűnözés jellemzői, tendenciák

A gyermek- és fiatalkori kriminalitás elsődleges jellemzője a vagyon elleni bűncselekmények kiugróan magas aránya. Az évek óta „vezető” vagyon elleni bűncselekmények kategóriáján belül a legtöbbször lopást, betöréses lopást és rablást követnek el.

Fontos azonban észrevenni azt az újdonságot, hogy a vagyon elleni bűncselekmények száma mind a gyerekeknél, mind a fiatalkorúaknál elkezdett csökkenni és ezzel párhuzamosan megszorodtak a személy elleni bűncselekmények. Ami ennél is rosszabb, hogy az elkövetési módok egyre durvábbak, kegyetlenebbek, az elkövetők egyre erőszakosabbak. Az erőszakos bűncselekmények elkövetőinek gyakorisági mutatói azt jelzik, hogy amíg a teljes lakónépesség nagyjából változatlan arányban vesz részt az erőszakos bűnözésben, addig a fiatalkorú népesség erőszakos bűnözésben mutatott aktivitása egyre növekszik. Az évtized elején a fiatalkorúak arányaiban még csak kétszer, az elmúlt évben azonban már csaknem négyszer múlták felül a teljes lakosság erőszakos bűnözésben való részvételét.⁶

Mind gyakrabban tapasztalható a fiatalok indokolatlan agresszivitása akár dolog, akár személy elleni erőszak kapcsán. A vagyon elleni cselekmények

⁴ Sipos László: A gyermekbűnözés sajátosságai.

<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=2006-03-lk-Sipos-Gyermekbunozes>

⁵ A felnőttek a 18 éven felülieket jelentik.

⁶ Uo.

nemegyszer élet elleni cselekménybe fordulnak, amikor is a tettesek rendkívüli elvetemültséget, brutalitást tanúsítva viszik véghez tetteiket. A személy elleni bűncselekményeket pedig egyébként is gyakran jellemzi kegyetlen végrehajtási mód, durvaság, a motiváció hiánya.

Az egyéb bűncselekmények közül a garázdaság mutat még nagyobb és növekvő gyakoriságot.

Az elmúlt évtized tapasztalatait figyelembe véve néhány új típusú bűncselekmény elszaporodásáról is említést tehetünk a fiatalkorúak körében. A mai fiataloknak ugyanis általában jelentős számítástechnikai ismereteik vannak, ezt néhányan sajnos bűncselekmények elkövetéséhez használják. Egy számítógép és megfelelő tudás segítségével okiratokat, számlákat hamisíthatnak, ezekhez programokat hozhatnak létre, vagy betörhetnek bizonyos rendszerekbe, adatbázisokba is. Az internet óhatatlanul is segíti a modern fiatalok egyszerű és gyors bűnelkövetését.

További jellemzője ennek a bűnöző korosztálynak, hogy körükben ritka jelenségnek számít az egyéni elkövetés, hiszen a legtöbben csoportosan követnek el büntetendő cselekményeket, általában kortársaikkal, olykor felnőttekkel is együttműködve.

Az előbbiek alapján mondhatjuk, hogy a gyermekkori és a fiatalkori bűnözés szerkezeti összetételében és megjelenésében nagyon hasonló, manapság csaknem azonos tendenciákat mutat. Egyes nézetek szerint a gyermekkorúak bűnözését akár az idősebbek kriminalitásának prognózisaként is értékelhetjük, ez azonban kizárná a személyiség fejlődésének lehetőségét, a büntetőjogi normák visszatartó hatását és az egyéb beavatkozások befolyásoló jelentőségét. Helytállóbb *Molnár József* megfogalmazása, miszerint: „*naviság lenne nem észrevenni azt a meglévő kapcsolatot, hogy a gyermekkori bűnözés mennyiségi és szerkezeti átalakulása átmenetet jelent a fiatalkori bűnözéshez*”.⁷

Fontos azonban nem elfelejteni, hogy bár a gyermekbűnözés fogalmának használata széles körben elterjedt, a büntetlenséget élvező gyermek cselekménye nem bűncselekmény, így – még ha büntetőtörvényen alapul is – annak következményeit nem az igazságszolgáltatás vonja le, megoldására más szervezetek jogosultak, illetve kötelezettek.

⁷ Molnár József: *Életkor és bűnözés*. Doktori disszertáció, Budapest, 1996

A fiatalkorúak elleni sajátos büntetőeljárás indokoltsága

A fiatal- és felnőttkor számos tekintetben eltér egymástól, könnyen belátható tehát, hogy a jogi szabályozás területén is szükséges a specializálás, bizonyos különbségtétel. Ennek első megtestesülése a fiatalkorúak bíróságáról és büntetés-végrehajtásáról szóló, 1899-ben az Egyesült Államokban kidolgozott törvény. Megjelent a gyermekmentők mozgalma, amely a gyerekek és fiatalok jólétének, védelmének megteremtése érdekében megalapozta a fiatalkorúak önálló büntető igazságszolgáltatását. Haladó gondolatként kezdett elterjedni, hogy a gyermekek és fiatalkorúak nem „kicsi felnőttek”, hanem sajátos életszakaszt megélő, ahhoz mértén megfelelő szellemi és értelmi fejlettségű, korlátozott felelősségtudatú, befolyásolható és legfőképp: a felnőttektől függő egyének.⁸ Ebből következően velük szemben „más elbánásra” volt és van szükség. Ez azt jelenti, hogy számukra – bizonyos korhatárok között – a felnőttekéhez képest más, jellemzően enyhébb anyagi és eljárásjogi szabályok kell hogy irányadók legyenek. Esetükben a büntetőjogi felelősségre vonás elsődleges célja a nevelés, gondozás, ezt megtorló jellegű büntetések helyett intézkedésekkel kell megpróbálni elérni. Emellett a fiatalokkal foglalkozó minden hatóságnak és intézménynek nagy súlyt kell fektetnie a megelőzésre és a reszocializációra is. Alapelvként kell kezelni, hogy a fiatalkorúak szankcionálásában csak végső eszközként jelenhet meg a szabadságelvonás, és ha feltétlenül szükséges, akkor is speciális intézetben, a felnőttektől elkülönítve kell azt végrehajtani. A „más elbánás” elveinek megvalósítására kétféle szerkezeti modell jött létre: egyes országokban az igazságszolgáltatási intézményrendszeren belül külön alegységek foglalkoznak a fiatalokkal, míg más államokban a fiatalkorúak ügyeinek kezelésére markánsan elkülönülő intézményrendszert hoztak létre, a külön igazságszolgáltatási egységek nem épülnek be az általános rendszerbe. Ez a különbség természetesen a jogszabályi háttérből is fakad, így a szabályozásban is elkülöníthetünk két típust. A fiatalkorúak büntetőjogát ugyanis jellemezheti önállóság vagy viszonylagos önállóság. Az önálló, komplex jogalkotás értelmében a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseket külön törvény tartalmazza, magában foglalva a büntető anyagi, eljárási és végrehajtási szabályokat, esetleg kiegészülve családjo-

⁸ Lőrincz József: Ütkeresés a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában az ezredfordulón. In: Ligeti Katalin (szerk.): Ünnepi kötet Wiener A. Imre 70. születésnapjára. KJK-Kerszöv, Budapest, 2005 [Libri Amicorum 16.]

gi és gyermekvédelmi részekkel. A viszonylagos önállóság a fiatalkorúak büntetőjogának, büntetőeljárásának az általános (büntető, eljárási) törvényben való szabályozását jelenti.

A fiatalkorúak elleni eljárás külön szabályainak jelentőségét *Finkey Ferenc* fogalmazta meg igen korán: „*Egy új szellemnek, egy új világnézetnek a diadalra jutását és érvényesülését (jelenti) a fiatalkorú bűnelkövetőkkel s az elhagyott és erkölcsileg veszélyeztetett vagy éppen züllésnek indult gyermekekkel és fiatalkorúakkal szemben.*”⁹ Ezek után lassan két alaprendszer jött létre a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában. Az egyik a *jóléti (welfare) modell*, amely a *parens patriae* doktrínára épülve azt hirdette, hogy a nevelés és a megelőzés a legfontosabb, ennek érdekében az államnak és a fiatalkorúak ügyeiben eljáróknak széles döntési és cselekvési jogkörük van. A fiatalkorúak bírójának a büntetendő vagy prekriminális kiskorú érdekének megfelelő, javítását szolgáló döntést kellett hoznia. Ezzel szemben az *igazságügyi modell* a tettarányos felelősségi rendszert, a generális prevenciót és a formális eljárást képviselte. Nem ismerte el az úgynevezett státusbűncselekményeket¹⁰ és azt sem, hogy ne működne az az eljárási garanciák, amelyek a felnőtteknél. E két modell általában nem tiszta formában jelent meg, hanem vegyesen, valamelyik túlsúlyával, majd további változatok is kialakultak.

Miután bizonyossá vált, hogy szükség van a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerére, a következő kérdések határozták meg annak felépítését és hatnak máig is annak fejlődésére. Elsőként el kellett dönteni, hogy kik legyenek jogosultak dönteni a fiatalkorúak ügyeiben: jogászok vagy más szakemberek. Törvénybe ütköző cselekmények elbírálásához elvart a jogtudó ember közreműködése, a fiatalok életkori sajátosságai, személyiségjegyei azonban indokoltá tehetik pedagógusok, pszichológusok, szociális munkások eljárási részvételét. Összességében tehát egy koncentráltabb, társadalmi együttműködést megvalósító fellépésre van szükség. Fontos kérdés a szankció meghatározása is. Vajon a fiatalkorú egyéni kezelési igényét vagy a tettarányosság és jogegyenlőség elvét kell szem előtt tartani? Véleményem szerint a társadalom érdeke is inkább a fiatalkorú megfelelő kezeléséhez fűződik, ezt a problémát azonban az egyes államok eltérően kezelik. Megje-

⁹ Róth Erika – Váradi Erika: Problémák és reformlehetőségek a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban különös tekintettel az előzetes letartóztatásra és a német jog követendő megoldásaira. In: Szabó András (szerk.): Viski László emlékkötet. KJK, Budapest, 1994, 135–136. o. [Jog és jogtudomány 5.]

¹⁰ Státusbűncselekményeken a korszakos bűncselekményeket értjük, például iskolakerülés (ma: inkább antiszociális viselkedés).

lent elméleti lehetőségként a fiatalkorúak ügyeiben, hogy az informális kezelési hatáskörök szélesedjenek a formális döntéshozás mellett. Figyelembe kell venni azonban, hogy a büntető törvénykönyv hatálya a fiatalkorúakra is kiterjed, így nem lehet mindent alternatív módon elintézni. Végül meg kell még említeni az állandó kérdést, a büntethetőség alsó korhatárát. Arról valószínűleg sosem lesz egységes álláspont, hogy mikortól tekinthető egy kiskorú felelősnek a tetteiért, mely életév az, amikortól már biztosan tudja, hogy mi a tőle elvárt, és átlátja a cselekedetei következményét is.

A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának történetét végigtekintve, illetve a kriminológiai kutatásokat is figyelembe véve egyértelműen megállapítható, hogy a fiatalok devianciájának megelőzésére, a szankciók alkalmazására és a rehabilitációjuk, reszocializációjuk előmozdítása érdekében sajátos intézményeknek kell működniük. Különösen fontos, hogy a még fejlődő személyiségeket próbáljuk megóvni a hosszadalmas eljárások káros hatásaitól, valamint a stigmatizációtól. A sajátos eljárási rendszerrel és elvekkel elérhető, hogy a fiatalokat a törvény tiszteletére neveljük, a társadalomnak pedig kielégíthető az az igénye, hogy az állam lépjen fel a fiatalok bűnelkövetése ellen.

A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásához kapcsolódó nemzetközi szabályozás

A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerére irányuló reformok tartalmát, a fiatalkorúak bűnözésére vonatkozó megelőzési és kezelési tervet, a jogszabályok rendelkezéseit jelentős mértékben befolyásolják a nemzetközi dokumentumok. Az ENSZ és az Európa Tanács munkásságának különösen nagy jelentősége van a bűnözés elleni nemzetközi fellépésben, az egyes államok prevenciók stratégiájának, szabályozásának meghatározásában is. A következőkben az e téren született dokumentumok közül az öt általam legfontosabbnak találtat mutatom be röviden.

Pekingi szabályok¹¹

Több nemzetközi kongresszusnak is témája volt a fiatalkori bűnözés, annak új jelenségei, megelőzésének és visszaszorításának lehetőségei. Végül 1984-ben megszövegezték a pekingi szabályok néven ismertté vált dokumentumot, és

¹¹ Az ENSZ minimumkövetelmény szabályai a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerére. UN Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice. The Beijing Rules, 1985.

nemzetközi normákká váltak az ENSZ-közügyülés által 1985-ben elfogadott minimumszabályok a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszeréről. A pekingi szabályok feladata, hogy a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában „...szolgálják az üdvös és méltányos fejlődés előmozdítását, kellő figyelemmel az emberi jogokra és a társadalmi igazság szempontjaira...”¹² A preambulumban az államok azt az ajánlást találják, hogy „törekedjenek a fiatalkorú és családja jólétének előmozdítására, [...] csökkentsék a jogi beavatkozás szükségességét, segítsék elő a törvénnyel összeütközésbe került fiatalkorú eredményes és humánus kezelését”¹³. Ez az elv azt a logikát követi, hogy ha a fiatalkorúak jólétét elősegítik, az minimalizálni fogja az igazságszolgáltatás révén való beavatkozás szükségességét, így pedig csökkenti azt az ártalmat is, amit az eljárás okozna a fiatalnál. A pekingi minimumszabályok körében is megjelenik a „más elbánás” szükségessége, a speciálisan fiatalkorúakra alakított szabályok, intézmények és eljárás kialakításának igénye. Az igazságszolgáltatás céljaként a fiatalkorú jólétének előmozdítása és a személyes körülményeihez, valamint a bűncselekmény súlyához mérten arányos szankcionálás kerül a középpontba. A pekingi szabályok tartalmaz előírásokat az alapelvekre, a tisztességes és fair eljáráshoz kapcsolódó garanciákra is (például ártatlanság védelme, védelemhez való jog, szülői jelenlétéhez való jog). A büntetőjogi felelősséggel kapcsolatban a 4.1-es szabály a következőt rögzíti: „... a kornak az alsó határát nem szabad túl alacsonyan megállapítani és figyelembe kell venni az érzelmi, szellemi és értelmi érettséget”. A kommentár ehhez még hozzáfűzte, hogy vizsgálni kell, „vajon egy gyermek meg tud-e felelni a büntetőjogi felelősség erkölcsi és pszichológiai összetevőinek, azaz vajon a gyermeket saját ítélőképessége és értelme alapján felelősnek lehet-e tartani antiszociális magatartásáért”. Újdonságként felvetődött a fiatalkorúakkal foglalkozó igazságszolgáltatási szakemberek speciális képzésének szükségessége, a kutatások és a környezettanulmányok fontossága.

A gyermekek jogairól szóló 1989. évi ENSZ-egyezmény

1989. november 20-án az ENSZ-közügyülés elfogadta a gyermeki jogok átfogó védelmét szolgáló nemzetközi okmányt, a gyermekek jogairól szóló egyezményt, amely a részes államok számára kötelező rendelkezéseket tartalmaz. Már a *Bevezetésben* olvashatjuk alaptételét, amelyet a gyermek jogairól szó-

¹² Lőrincz József: Európai fejlődésirány a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában. Rendvédelmi füzetek, 1999/11., 13. o.

¹³ Uo.

ló nyilatkozat is említ: „a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre”. Kiemelkedő elvi jelentősége van az egyezmény 3. cikkének, amely szerint a bírósági és közigazgatási eljárások során, valamint az állami szervek gyermeket érintő döntéseiben a gyermek „minde nekfelett álló érdekét” kell elsősorban figyelembe venni. Számos eljárási garanciával is találkozhatunk, mint például a gyermeknek azon joga, hogy a hatósági eljárás során közvetlenül vagy képviselője útján meghallgassák (12. cikk), megjelenik a tisztességes, fair eljárás követelménye és számos szankcionálási előírás, korlát is (37. cikk). A 40. cikk deklarálja, hogy az ENSZ „más elbánást” tart szükségesnek a fiatalokkal szemben, mint a felnőttekkel. Középpontba kerül az egyetemes – és így természetesen a 18 éven aluliakat is megillető – emberi méltósághoz való jog, illetve olyan bánásmód kialakítása, amelynek révén a fiatalt nevelni lehet, tiszteletre tanítani, nem pedig tovább rontani a helyzetet egy elhúzódó eljárással. Az egyezmény előírja részes államainak, hogy a fiataikorúak számára hozzanak létre külön hatóságokat és intézményeket, fogadjanak el speciális törvényeket és eljárási rendet. Ami a korosztályt illeti, csak annyi van meghatározva, hogy a 18 éven aluli személyek számítnak gyermeknek, az alsó korhatár – amely alatt a fiatallal szemben bűncselekmény elkövetésének vélelme kizárt – megállapítása azonban az államok saját hatáskörébe tartozik. Általános előírásként szerepel, hogy ha lehetséges, a fiatalok ügyeit bírói eljárás mellőzésével, egyszersmind az emberi jogok és törvényes garanciák betartásával rendezzék.

A rijádi irányelvek¹⁴ és az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R(2000) 20. számú ajánlása¹⁵

A prevenció területén kiemelkedő két nemzetközi dokumentum azt hangsúlyozza, hogy a fiatalkori bűnözéssel szemben nem lehet önmagában a fiatalkorúak külön igazságszolgáltatási rendszerével fellépni. Szükség van a megfelelő jogi szabályok megalkotására, a kezelési politikák kialakítására, kutatások végzésére, ez azonban nem elegendő, komplexebb, többszektori megközelítésre van szükség. Az irányelvek és az ajánlás azt mutatja, hogy a

¹⁴ ENSZ-irányelvek a fiatalkori bűnözés megelőzésére. UN Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency. The Riyadh Guidelines, 1990.

¹⁵ A korai pszichoszociális beavatkozás szerepe a bűnelkövetés megelőzésében. Recommendation (2000) 20 of the Committee of Ministers to Member States on the role of early psychosocial intervention in the prevention of criminality.

nemzetközi szakmai közösség tisztában van azzal, hogy a fiatalok problémás viselkedése, bűnelkövetése a család, iskola, lakóhely, kortárs csoportok hatásán, mintáján múlik. A deviáns magatartásformákat előidéző vagy elősegítő kriminogén tényezőkre tehát szélesebb körű, átfogóbb stratégiával kell reagálni, elkerülhetetlenné válik az egészségügyi, oktatási, szociális, jóléti és igazságszolgáltatási rendszerek együttműködése.

*Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának
R(2003) 20. számú ajánlása*¹⁶

Az ajánlás a fiatalkorúak definíciója alá azokat sorolja, akik elérték a büntetőjogi felelősség alsó korhatárát, de még nem érték el a nagykorúságot; ezt a kategóriát azonban kiterjeszthetővé teszi a közvetlenül az alsó korhatár alattiakra és a nagykorúságot nem sokkal meghaladókra is. Megállapítja ugyanis, hogy a fiatalkorú inkább jogi, semmint személyiségfejlődési kategória, épp ezért is változatos a különböző államokban a felelősségre vonás alsó és felső korhatárának meghúzása. A fiatalkorú elkövetőket is megilletik ugyanazok az eljárási garanciák, mint a felnőtteket. Eltérés azonban, hogy a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerének „más elbárást” kell tanúsítania, kerülnie kell a represszív megközelítést, a nevelésre és a reintegrációra kell koncentrálnia. A fiatalkori bűnelkövetésre való reagálásnak emellett gyorsnak, korainak és következetesnek kell lennie. Újítás, hogy az ajánlás szerint a bűncselekményért való felelősséget a fiatalkorú szüleire is ki kell terjeszteni. Ez abból is következik, hogy gyakran a családnak, nevelésnek is nagy szerepe van a fiatalok viselkedése alakulásában, annak deviánsná válásában. A fiatalok bűnözésére már koordináltabb, több hatóság és hálózat együttműködésén alapuló választ kell adni. Az ajánlás célként tűzte ki a bűnelkövetés és ismételt bűnelkövetés megelőzését, az elkövetők (re)szocializálását és (re)integrálását, valamint az áldozatok szükségleteinek és érdekeinek megjelenítését, a kárhelyreállítást.¹⁷

¹⁶ A fiatalkori bűnözés kezelésének új módszerei és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepe. Recommendation (2003) 20 of the Committee of Ministers to Member States concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and role of juvenile justice.

¹⁷ Lévy Miklós: Az Európa Tanács R (2003) 20. számú ajánlása a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. Család, Gyermek, Ifjúság, 2005/3.
http://www.szochalo.hu/uploads/media/csagyi0503levay_europatanacs.rtf

A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának változatai az egyes országokban

A fiatalkorúakkal kapcsolatos büntető igazságszolgáltatásnak számos hasonló vonása van az egyes országokban, főként az Európai Unió tagállamaiban, ahol a nemzetközi dokumentumok figyelembevételével alakulnak a jogszabályok. Az eltérő népességi, gazdasági helyzet, valamint hagyományok következtében azonban az elmúlt évtizedekben egyfajta útkeresés figyelhető meg az államok büntetőpolitikájának kialakításában. Napjainkban a fiatalkorú elkövetőkre irányuló büntető igazságszolgáltatás területén három főbb irány jelölhető meg. Elsőként a *nevelést középpontba helyező modell* (Németország, Franciaország, Ausztria, Belgium), amely kiemelte a fiatalkorúakra vonatkozó szabályozás különállását, és a hangsúlyt az intézkedésekre helyezte. A *büntetésre koncentráló irányzat* (például az Egyesült Államok) szerint a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatását az általános rendszerbe kellene illeszteni és az életkort csak mint enyhítő körülményt kellene figyelembe venni. A harmadik, az *áldozatok érdekeit előtérbe helyező igazságszolgáltatási modell* a kárhelyreállításra, mediációra, jóvátételre és egyéb elterelési lehetőségekre koncentrál.¹⁸

A közelmúltban bizonyos szintű paradigmaváltás következett be az EU tagállamainak büntető igazságszolgáltatása terén. A korábbi, a fiatalkorú elkövetőket megmenteni, róluk gondoskodni kívánó büntetőpolitikát egyre inkább a társadalmi kockázatkezelés modellje váltja fel.¹⁹ Az egyértelmű, hogy a fiatalok bűnözése valamilyen szinten mindenképpen „más elbánást” igényel, már csak az elkövetők életkorából fakadóan is, azt azonban minden ország maga alakítja ki, hogy ez milyen eljárási rendet, intézkedéseket, együttműködések jelentsen. A nemzetközi dokumentumok kijelölik a fiatalkorúakkal kapcsolatos büntető igazságszolgáltatási rendszer elvárt fejlesztési irányának kereteit, azon belül viszont az egyes államok az emberi jogok és méltóság tiszteletben tartásával büntetőpolitikájuk szabad alakításával kereshetik az adott helyzet kezeléséhez szükséges és lehetséges módszereket. A szabályozás tárgykörei és a problémák szinte minden országban azonosak,

¹⁸ Csemáné Váradiné Erika: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának nemzetközi tendenciái az Európai Unióban, különös tekintettel az egyes országok szabályozására. In: Lévy Miklós (szerk.): Az Európai Unióhoz való csatlakozás kihívásai a bűnözés és más devianciák elleni fellépés területén. Miskolc, 2004, 302–303. o. [Bűnügyi Tudományi Közlemények 7.]

¹⁹ Uo.

így az eltérő megoldási kísérletek mintául szolgálhatnak nemzetközi szinten. A gyakorlati tapasztalatok cseréje és a világszerte folyó kutatások eredményeinek felhasználása minden államnak segíthet megtalálni a társadalmához és körülményeihez leginkább illő szabályozás fő elveit.

A fiatalkorúak ügyében eljáró hatóságok Magyarországon

A New Yorkban 1989-ben kelt, a gyermekek jogairól szóló ENSZ-egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény előírta különleges hatóságok és intézmények létrehozását a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermekek számára. Büntetőeljárás-i törvényünk azonban csak a bíróság és az ügyészség tekintetében érvényesít speciális szabályokat, a nyomozó hatóságnál nem.

Magyarországon körülbelül egy évtizeddel ezelőttig az Országos Rendőr-főkapitányságon és a területi nyomozó szerveknél még voltak külön a fiatalok elkövetőikkel foglalkozó szervezeti egységek. Jelenleg csak néhány területi nyomozó szervnél, például a Budapesti Rendőr-főkapitányságon működik olyan egység, amelynek nevében szerepel a gyermek- és ifjúságvédelem. Specializáció hiányában a rendőrség szabályozásában megjelenő általánostól eltérő rendelkezések garantálják a „más elbánást”, a fiatalok „helyes útra terelésére” törekvő kooperációban való részvételt.

Ami az ügyészséget illeti, a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban a felettes ügyész által kijelölt ügyész, a fiatalkorúak ügyésze jár el. A szakszerűség, eredményesség, valamint a speciális rendelkezések gyakorlatbeli érvényesülése miatt a kijelölt ügyész részvétele már az 1913. évi VII. tc. óta garanciális szabálynak számít.

A hatóságok körében a legtöbbet vitatott a bíróság szerepköre, a külön fiatalkorúakkal foglalkozó bíróságok szükségessége, intézményi felépítése. Manapság is napirenden szereplő kérdés a fiatalkorúak bíróságának indokoltsága mind a politikusok, mind a szakemberek körében, ezért a következőkben tömören összefoglalom az intézmény történetét, kialakulását, szabályozását, ennek alapján tovább lehet gondolni jelentőségét, szerepét.

A fiatalkorúak bíróságának kialakulása

A fiatalkorúak bírósága mint külön intézmény a gyermekmentő mozgalom ideológiája nyomán először az Egyesült Államokban, Chicagóban jelent meg.²⁰ Szülőatyja, *Ben Lindsey* nem is kimondottan bíróságnak, hanem inkább nevelőtanácsnak szánta. A cél nem a bűnelkövető fiatalkorú letartóztatása, elítélése, megbüntetése volt, hanem a veszélyeztetett gyermekek segítése, támogatása. A fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatás középpontjába a megtorlás helyett a megjavítás, nevelés, megmentés került. Az Egyesült Államokban 1938-ra szövetségi szinten kialakult a fiatalkorúak bíróságának intézményi rendszere. Az alkotmányos reformok időszakában (a XIX. század végétől kb. az 1970-es évekig) a legfelsőbb bíróság – döntésein keresztül – próbálta meghatározni a fiatalkorúak elleni eljárás megfelelő jogi kereteit és eljárási garanciáit. Az első jelentős változtatásokat előidéző eset az 1964-es *Gault*-ügy volt, amelyben egy obszcén szavakat tartalmazó telefonhívás miatt hét év szabadságvesztésre ítélték egy tizenéves fiút. A vádlott az elítéléséig nem találkozott a szüleivel, tehát őket meg sem hallgatták, ahogyan mást sem. Alkotmányos garanciákat nélkülöző eljárásban hoztak egy rendkívül szigorú ítéletet, hogy a „gyermekcsíny” elkövetőjét megneveljék. A felbbezés nyomán azonban a legfelsőbb bíróság megállapított néhány érvényességi kelléket, így a megfelelő és idejében való tájékoztatáshoz való jogot, a védőhöz való jogot, az önvád alóli mentességet, szükség esetére pedig a tanúkihallgatás és szembesítés elrendelését. Nem sokkal ezután, 1966-ban, a *Kent v. US*-ügyben szintén nem hallgatták meg sem a betöréssel, rablással és nemi erőszakkal vádolt fiatalkorút, sem a szüleit, sem a jogi képviselőjét, majd a felnőttek ügyeiben eljáró bíróság marasztaló ítéletet hozott. Ekkor nyilvánvalóvá válik, hogy részletesebben kell szabályozni az eljárási jogokat és kötelezettségeket, garanciákat kell adni, hogy a bíró – *parens patriae* elven alapuló – hatalmát korlátozzák. Rögzítik a védelemhez, jogi képviselőhöz való jogot és a vallomástétel jogát az önvádra kötelezés tilalmával. A *Windship*- (1970) és a *Breed v. Jones*- (1975) ügyek nyomán alapulvé vált a kétszeres eljárás tilalma, amennyiben a fiatalkorúak bírósága tárgyalásba bocsátkozott, az ügyet már nem lehet áttenni a felnőttek bíróságához. A nyolcvanas évek közepétől az Egyesült Államokban a fiatalkorúak igazság-

²⁰ Törvény az elhagyatott, elhanyagolt vagy bűnelkövető gyermekekről, ezek fogalmi meghatározásáról és az ily gyermekek kezeléséről, ellenőrzéséről, gondozásáról, örökbefogadásáról és személyi őrzetéről. Illionis állam, 1899. április 21.

szolgáltatása mint a felnőtt bűnelkövetőkre vonatkozó rendszer enyhébb változata van jelen.

A fiatalkorúak bírósága Magyarországon

Az amerikai reformeszmék és a külön ítélkező fórum intézménye gyorsan népszerűvé vált Európa-szerte, és az 1920-as évekre szinte minden országban megalkotják a fiatalkorúak feletti bíraskodást a felnőttektől elválasztó törvényt. A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás elveinek kidolgozásánál négy fő kérdéskör merült fel, amit mindenhol rendezni kellett: a nyilvánosság korlátozása, az előélet és az életviszonyok megállapítása, az előzetes letartóztatás alkalmazhatóságának szabályai, a speciális letartóztatás és javítóintézetbe helyezés.²¹

Magyarországon – úgy, mint egész Európában – eleinte csak egy-egy bírót jelöltek ki a rendes bíróság keretén belül a fiatalkorúak ügyeinek intézésére. A 20.003/1908. IM rendelet értelmében a járásbíróságoknál a tizenennyolc éven aluli vádlottak ügyében az erre a célra állandó jelleggel kijelölt bírónak mint a fiatalkorúak bírójának kellett eljárnia. Végül, a külön ítélkező fórum törvényi szabályozására az 1913. évi VII. törvénycikkkel került sor. E szerint minden királyi törvényszéknél kellett alakítani fiatalkorúak bíróságát, és ha szükségessé vált, járásbíróságoknál is lehetett. A jogalkotás során dilemmát jelentett, hogy vajon az egyesbíró vagy a tanács az alkalmasabb a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szembeni eljárásra, vajon melyik konstrukció szolgálja jobban a megítélt fiatalok érdekeit. A törvény végül úgy rendelkezett, hogy az igazságügy-miniszter mindegyik bírósághoz egy-egy bírót jelöl ki. A fiatalkorúak bíróságának a törvény értelmében kötelessége volt az olyan gyermekekkel szemben is eljárni, akik ugyan még nem töltötték be a 12. életévüket, de büntető jogszabályba ütköző cselekményt követtek el. Rájuk nézve még inkább a korábban említett oltalmazás, segítség eszméje volt irányadó, ilyenkor csak bizonyos intézkedéseket szabtak ki. A fiatalok védelmét szolgálja az is, hogy háttérbe szorul a nyilvánosság elve, csökken a vádelvűség és a legalitás jelentősége is. Bár az előzetes letartóztatás intézménye ekkor még nem volt ismert, a bírónak módjában állt már az eljárás elején kiszakítani a fiatalkorú elkövetőt a környezetéből, ha az vélelmezhetően káros hatással volt rá, veszélyeztette megfelelő irányú fejlődését. A nyomozás befejezése után lehe-

²¹ Farkas Ákos – Róth Erika: A büntetőeljárás. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004, 342. o.

tőség volt az eljárás alakszerű tárgyalás nélküli befejezésére. Ilyenkor a bíró a fiatalkorú nevelése érdekében a bűnösség megállapítása és büntetés kiszabása nélkül javító-nevelést, próbára bocsátást rendelt el, vagy megszüntette az eljárást. Ha szükséges volt tárgyalás tartása, ott a bűncselekmény az elkövető életkörülményeivel, egyéniségével összefüggésben álló okainak felderítésére került sor, a megfelelő jogkövetkezmény megtalálása érdekében.²² Kiemelendőnek tartom még az 1913-as törvénycikkből, hogy a kijelölt fiatalkorúak bírója csak az ítéletábla elnökének engedélyével foglalkozhatott más típusú ügyekkel. Véleményem szerint pozitív hatása lenne, ha ez a mai szabályozásban is így szerepelne. A szocialista jogalkotás termékeként az 1951. évi 34. tvr. rendelkezett a fiatalkorúak ügyeiben eljáró bíróságokról. A rendelkezések között megtalálhatjuk sok mai garanciális elv előzményét, első megjelenési formáját. Alapelvként rögzítették például, hogy fiatalkorú ügyében akkor is a fiatalkorúak bírósága jár el, ha annak cselekménye felnőtt korú ügyével összefügg. Sajnos azonban ekkor a gyakorlatban még nem érvényesült maradéktalanul ez az elv, hiszen törvényi lehetőség volt a kivétel-tételre – fontos esetben. A mai egyik legfontosabb garanciális szabály, a bíróság összetételére vonatkozó előírás előzménye is megjelenik itt. A tanácsban ugyanis ülnökként a pedagógus szakszervezetnek és a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének egy-egy tagjának kellett részt vennie. Ennek indoka, hogy a pedagógus a fiatalkorúakkal való napi kapcsolatból fakadó tapasztalatával, képzettségével, a női ülnök pedig gyermeknevelési tapasztalatával tud nagy segítséget nyújtani az érintett fiatalkorú számára leghatásosabb jogkövetkezmény kiválasztásában. A fiatalkorúak előzetes letartóztatására vonatkozóan is a maihoz hasonló szabályozást láthatunk. A fiatalkorú egészséges erkölcsi fejlődése érdekében a nyilvánosságot az általános eseten kívül is ki lehetett zárni, illetve a tárgyalás káros hatásának tartott része a fiatalkorú terhelt távollétében is megtartható volt.²³ Az 1961-es Btk. és az 1962-es Be. hatálybalépésével megszűnt a fiatalkorúak büntetőjogának és -eljárásjogának önállósága, helyébe a viszonylagos önállóság lépett. Így az általános szabályok maradéktalan érvényesítésének garantálása mellett sor került a fiatalkorúakra vonatkozó speciális rendelkezések összegyűjtésére. A '73-as Be. a különeljárások között szabályozza a fiatalkorúak elleni büntetőeljárást, kiemelve a fiatalkorúak ügyeiben elsőbbséget élvező speciális rendelkezése-

²² Füzesi Mónika: A fiatalkorúak bíróságáról 1908–1930. In: Szabó András (szerk.): i. m. 124–127. o.

²³ Gerzsenyi Gabriella: A fiatalkorúak büntetőjogának kialakulása és fejlődése a magyar jogrendszerben. Studia Collegii Bibó, 2001

ket. A Be. megteremti a megyei bíróság székhelyén működő helyi bíróság, illetve a Pesti Központi Kerületi Bíróság kizárólagos illetékességét a fiatalkorúak helyi bírósági hatáskörbe tartozó ügyei tekintetében. Ekkor gyakorlatilag már az összes a büntetőeljárás törvényünkben ma megjelenő szabály létezett, csak némelyiket az 1995-ös reform még kiigazította. Alapelvevé vált, hogy fiatalkorúak ügyében minden esetben fiatalkorúak bírósága jár el, akkor is, ha az felnőtt terhelt ügyével függ össze. Továbbra is élnek az előzetes tartóztatás szigorú feltételei, de ekkortól javítóintézetben is végre lehet hajtani. A tanácsban – a szülők és a nemek közti egyenlőség kialakulása folytán – már nincs szükség nő részvételére, a pedagógus azonban nélkülözhetetlen. Eme elvek továbbvitelével és a reformok beépítésével az 1998. évi XIX. tv. (a hatályos Be.) rendelkezik külön fejezetben a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás speciális követelményeiről.

A fiatalkorúak ügyében eljáró bíróságok napjainkban

A fiatalkorúak büntetőügyeiben az arra kijelölt bíróságok járnak el. Ez a Be. 448. § (1) bekezdése alapján azt jelenti, hogy a fiatalkorúak helyi bírósági hatáskörbe tartozó ügyében a megyei bíróság székhelyén lévő helyi bíróság, a Fővárosi Bíróság területén a Pesti Központi Kerületi Bíróság jár el. E bíróságok illetékessége a fiatalkorúak ügyében a megye, illetve a főváros területére terjed ki. A fiatalkorúak által elkövetett megyei hatáskörbe tartozó büntetőügyek elbírálására fiatalkorúak bírósága működik a megyei bíróságokon és a Fővárosi Bíróságon. Mivel a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény (Bszi.) a bírósági szervezet önálló egységeként nem említi a fiatalkorúak bíróságát, így eme ügyekben nem külön bíróság, hanem a rendes bíróság sajátosan szervezett, a fiatalkorúak ügyeinek intézésére kijelölt tanácsa jár el. E tanács megalakítására is törvényi szabályok vannak, az illetékes bíróság kijelölésén túl. Első fokon ugyanis a tanács elnökét, illetve, ha a bíróság nem tanácsban jár el, akkor az egyesbíró az Országos Igazságszolgáltatási Tanács jelöli ki. Ezen túl a Be. még azt is előírja, hogy amennyiben az elsőfokú bíróság tanácsban jár el, a tanács egyik ülnökének pedagógusnak kell lennie. Ezt a rendelkezést indokolja – ahogyan már említettem –, hogy a fiatalkorúak ügyeinek elbírálásában rendkívül fontosak a gyakorlati nevelési tapasztalatok, a mindennapi kapcsolatból levont következtetések. A pedagógus ülnököket a bíróság illetékességi területén működő alapfokú és középfokú nevelési-oktatási intézmények tantestületei jelölik. A

másodfokú eljárás során a megyei bíróságokon és a Fővárosi Bíróságon, valamint az ítéletábrán mint harmadfokú bíróságon a tanács egyik tagját szintén az Országos Igazságszolgáltatási Tanács jelöli ki. E tanácsoknál nem szükségszerűen a tanács elnöke a kijelölt fiatalkorúak bírója, lehet több vagy akár az összes tag is kijelölve. A bíróság összetételére vonatkozó szabályokat a tárgyalás előkészítésétől kezdődően, valamint a különleges eljárásokban is alkalmazni kell. Ha nem az előbbi rendelkezéseknek megfelelően alakították meg a bíróságot, a fiatalkorúval szemben az általános eljárási szabályok szerinti összetételű bíróság járt el, akkor az feltétlen eljárásiszabály-sértésnek és abszolút hatályon kívül helyezési oknak tekintendő. A tanács, illetve a bíróság szabályszerű összetételének ki kell tűnnie a jegyzőkönyvekből és a határozatokból; fel kell tüntetni, hogy a bíróság mint a fiatalkorúak bírósága jár el, és a tanács egyik tagja pedagógus ülnök. Ez azért is fontos, mert ha másodfokon eljáró bíróság elé kerül az ügy és az azt tapasztalja, hogy a bíróság nem volt törvényesen megalakítva, hatályon kívül helyezi az elsőfokú bíróság ítéletét, és új eljárásra utasítja.

A fiatalkorúak bíróságára nézve a büntetőeljárási törvény még egy előírást tartalmaz, miszerint a felnőtt korú terhelt ügyét is el kell bíráltnia, ha az a fiatalkorú ügyével összefügg. Ezt szintén a fiatalkorúak érdekében rögzítették, hogy garantált legyen, hogy velük szemben akkor is a fiatalkorúak tanácsa jár el, ha ügyük felnőtt korú ügyével függ össze. Ha a bíróság úgy találja, hogy a fiatalkorú és a felnőtt ügye között nincs szoros összefüggés, elhet az elkülönítés lehetőségével. Ilyenkor a felnőtt korú ügyét az egyébként illetékes bírósághoz teszi át. Az esetleges elkülönítésről és az általános illetékességgű bírósághoz való áttételről legkésőbb a tárgyalás megkezdéséig lehet dönteni, utána már akkor sem, ha a fiatalkorúval szemben befejezik az eljárást. Az együttes elbírálásra lehetőséget adó szabályt azonban fordítva nem lehet értelmezni, tehát együttes elbírálásra csak a fiatalkorúak bírósága jogosult, fiatalkorú ügyét általános szabályok szerint illetékes bíróság összefüggés folytán nem tárgyalhatja. Ha a vádemelés tévesen mégis az általános illetékességgű bíróság előtt történik, meg kell vizsgálni az elkülönítés lehetőségét, és amennyiben arra nincs mód, az egész ügyet a kizárólagos illetékességgű fiatalkorúak bíróságához kell áttenni.²⁴

A fiatalkorúak bíróságának kizárólagos illetékességét megalapozó szabályok a vádirat benyújtása után érvényesek, előtte a fiatalkorú ügyében is a

²⁴ Bogár Péter: Fiatalkorúakra és gyermekkorúakra vonatkozó büntető eljárásjogi szabályok. In: Bogár Péter – Margitán Éva – Vaskuti András (szerk.): Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban. KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 124. o.

nyomozási bíró jár el. A bírósági szakban az ügyet csak a fiatalkorúak bírósága, kijelölt hivatásos bíró által elnökölt tanácsban való eljárása során pedagógus ülnök közreműködésével lehet elbírálni. Ha csak a tárgyalás megkezdése után válik ismertté, hogy a vádlott fiatalkorú, az áttételről haladéktalanul rendelkezni kell.

Látható tehát, hogy a jogalkotó törekedett arra, hogy az esetek lehető leg szélesebb körében a fiatalkorú a megfelelő fórum elé kerüljön, és rá nézve a speciális, személyiséget jobban figyelembe vevő, enyhébb szabályokat alkalmazzzák. Véleményem szerint azonban lenne még változtatnivaló a rendszerben. A fiatalkorúak bíróságának kizárólagos illetékessége jelentős pozitívum, köztudott azonban, hogy a fiatalkorúak ügyeire kijelölt bírák nem csak fiatalkorúak ügyeiben járnak el. Az ügyek gördülékenyebb elbírálásához vezetne, ha egyes bírók kizárólag fiatalkorúak ügyeire lennének specializálva, csak azokat tárgyalnák. Ez nyilván az időszerűség követelményének teljesítésében is segítene, hiszen a fiatalkorúak ügyei leggyakrabban a vádemelés és az elsőfokú ítélet meghozatala közötti időszakban húzódnak el. A fiatalkorúak bíráinak ráadásul egy személyben kell(ene) egyesíteniük a jogászt, a pedagógust, a pszichológust és a szociális munkást. Ehhez külön – speciálisan erre a célra kialakított – képzésre lenne szükség. Emellett úgy gondolom, hogy a tárgyalás vezetését is át kellene hatniuk az életkori sajátosságokra alapozott elveknek. A Be. csak annyit szabályoz ezzel kapcsolatban, hogy a bíróságnak a tárgyalásról a nyilvánosságot minden esetben ki kell zárnia, ha ez a fiatalkorú érdekében szükséges, illetve azt, hogy a tárgyalásnak azt a részét, amely a fiatalkorú helyes irányú fejlődését károsan befolyásolhatja, a fiatalkorú távollétében kell megtartani. A bírónak azonban nyilván máshogyan kell viselkednie egy fiatalkorú vádlotthoz, mint egy felnőtt korúhoz, máshogyan kell viselkednie vele. Ismernie kell a mai fiatalok sajátos kultúráját, stílusát, nyelvezetét, és valahogy meg kell találnia a közös hangot, hogy elérje a fiatalkorú együttműködését. E nélkül ugyanis szinte lehetetlen a tényállás pontos felderítése és az ügy eredményes elbírálása.

Összegzés

Fontos szem előtt tartani, hogy a fiatalok nemcsak okoznak problémákat, hanem mindenekelőtt vannak problémáik. Sok szemszögből lehet ezt nézni, az azonban biztos, hogy átgondolt, koordinált megoldásra van szükség. Úgy gondolom, hogy amíg lehet, a gyermekvédelem preventív eszközeivel, bűnmeg-

előzési technikákkal kellene a fiatalok számára megteremteni a békés, biztonságos életet. Észlelni és kezelni kellene az iskolai konfliktusokat, a családi élet zavarait, a tanulási és előmeneteli kudarccokat. Szükség lenne a korai beavatkozásra, erősíteni kellene a gyermekvédelmi jelzőrendszer működését, pontosan meghatározott célkitűzésekkel kidolgozott állami cselekvéspolitikákat kellene alkalmazni. Az azonban nyilvánvaló, hogy a fiatalkorúak bűnözése a legjobb cél ellenére sem fékezhető meg a büntetőjog eszközei nélkül. Ezzel kapcsolatban viszont hangsúlyozni kell, hogy a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjog mássága nem jelentheti csupán az általánosnál enyhébb szankciók alkalmazását. Nem szabad elfelejteni, hogy a fiatalkorúval szemben alkalmazandó büntetés vagy intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön és a társadalom hasznos tagjává váljon. Úgy gondolom, hogy bár a fiatalkorúak büntetőjogi kategóriája a tizennégy és tizennyolc év közötti fiatalokat jelenti, ők nagyrészt gyerekeknek számítanak – a szó köznapij értelmében. A gyermekek pedig a társadalom fennmaradásának, fejlődésének zálogai, ezért az egész társadalomnak feladata és kötelessége, hogy segítse, tanítsa, óvja, nevelje – és szükség esetén büntesse őket. A fiatalkorúak bűnözését nem szabad bagatellizálni, hiszen jelentősen befolyásolja az össz-bűnözést és az emberek általános biztonságérzetét. Ezen túlmenően érdekes megfigyelni, hogy az egyes országok, kormányok hogyan, milyen eszközökkel próbálják megközelíteni ezt a témakört. A fiatalkorúak bűnözésére adott válasz ugyanis mindig fontos része a kormányzati politikának, hiszen a bűnelkövetésre való reagálásnak egyrészt szolgálnia kell a fiatalok egészséges fejlődését, másrészt pedig a „bűnözők” megbüntetésére irányuló közösségi kíváncsolomnak is meg kell felelnie. A fiatalkorúak éppen ezért mindig kiemelt figyelmet kapnak a bűnmegelőzés és a bűnözéskontroll eszközrendszerének kialakításánál. Napjainkban világszerte lezáratlan az életkori határok (megváltoztatásának) kérdése, valamint egyre erősebb a feszültség a rehabilitációs és a büntetési cél között. Az azonban biztos, hogy csak széles körű társadalmi összefogás megteremtésével érhetjük el, hogy az agresszív vagy veszélyeztetett fiatalokat visszatarthassuk a bűnelkövetéstől, a megbotlott fiataloknak pedig segíteni tudjunk a helyes útra való visszatalálásban, hiszen a büntetőjog erre önmagában nem képes. Viszont büntetőjog nélkül nem tudnánk garantálni társadalmunk számára a bűnözés csökkentését, a következő generáció számára a biztonságos jövőt. Az állam legfőbb feladata ezen a téren a gyermek- és ifjúságvédelmi eszközök és a büntetőjogi eszközök harmonizációjának, egymást kiegészítő hatásának kialakítása, a fiatalkorúakra vonatkozó speciális büntetőeljárás elvek fenntartása és továbbfejlesztése.